

ಬಿ.ಎಲ್. ರೈಲ್ವೆ

ವ್ಯಕ್ತಿ ಪರಿಚಯ

■ ಡಾ. ಬಿ.ಎನ್. ತಲ್ಲಾಡಿ

ಜನಪ್ರಿಯ ಜಾನಪದ ಪುಸ್ತಕ ಮಾಲೆ-೨೦

ಬಿ. ಎಲ್. ರೈಸ್

ವ್ಯಕ್ತಿ ಪರಿಚಯ

ಡಾ. ಬಿ. ಎಸ್. ತಲ್ಲಾಡಿ

ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಪರಿಷತ್ತು

ನಂ. ೧, ಜಲದರ್ಶಿನಿ ಬಡಾವಣೆ

ಎಂ. ಎಸ್. ರಾಮಯ್ಯ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಮಹಾದ್ವಾರದ ಹತ್ತಿರ,
ನ್ಯೂ ಬಿ.ಇ.ಎಲ್. ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-೫೬೦ ೦೫೪

BENJAMINE LUWIS RICE - A Pen Portrait -
By **Dr. B. S. Talwadi**. Pulished by **Karnataka Janapada**
Parishath. No. 1, Jaladarshini Layout, Near M. S. Ramaiah
Hospital Gate, New BEL Road, Bangalore-560 054,
Phone : 080-23605033. Janapada Loka : 7201143

ಪ್ರಥಮ ಮುದ್ರಣ : ೨೦೦೮ ಪುಟಗಳು : ೩೨

ಪ್ರತಿಗಳು : ೨೦೦೦

ಬೆಲೆ : ರೂ. ೧೦ (ಹತ್ತು ರೂಪಾಯಿ)

ಹಕ್ಕುಗಳು : ಲೇಖಕರಿಗೆ ಸೇರಿವೆ

ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಕಟಣಾ ಸಲಹಾ ಸಮಿತಿ

ನಾಡೋಜ ಡಾ|| ಬಿ. ನಾರಾಯಣ

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು

ಶ್ರೀ ಟಿ. ತಿಮ್ಮೇಗೌಡ

ಸದಸ್ಯರು

ಶ್ರೀಮತಿ ಇಂದಿರಾ ಬಾಲಕೃಷ್ಣ

ಸದಸ್ಯರು

ಶ್ರೀ ಗೊ. ರು. ಚನ್ನಬಸಪ್ಪ

ಸದಸ್ಯರು

ನಾಡೋಜ ಡಾ|| ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯ

ಸದಸ್ಯರು

ಡಾ|| ಎಂ. ಎ. ಜಯಚಂದ್ರ

ಸದಸ್ಯರು

ಪ್ರೊ. ಡಿ. ಲಿಂಗಯ್ಯ

ಸಂಪಾದಕರು

ಡಾ. ಚಕ್ಕೇರೆ ಶಿವಶಂಕರ್

ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ-ಸಂಚಾಲಕರು

ಮುದ್ರಕರು :

ಚಂದನ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್

ನಂ. ೫೭, ವಿನಾಯಕ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್

೮೦ ಅಟ ರಸ್ತೆ, ೯ನೇ ಮೇನ್, ಶ್ರೀನಿವಾಸನಗರ

ಬ್ಯಾಂಕ್ ಕಾಲೋನಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-೫೬೦ ೦೫೦

ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಮಾತು

ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಹಲವು ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಕಟಣೆ ಒಂದು. ಇದರಲ್ಲಿ ವಿದ್ವತ್ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ 'ಜನಪ್ರಿಯ ಜಾನಪದ ಪುಸ್ತಕ ಮಾಲೆ'ಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆ. ಜಾನಪದವನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ತಲುಪಿಸುವುದು ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಇದರಲ್ಲಿ ಜಾನಪದಕ್ಕೆ ದುಡಿದಿರುವ, ದುಡಿಯುತ್ತಿರುವ ಕಲಾವಿದರು, ಕಲೆಗಳು, ಸಂಗ್ರಾಹಕರು, ವಿದ್ವಾಂಸರು, ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾದ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಜನಪದ ಗೀತೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸೋದಾಹರಣಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ-ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ, ನಾಡಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಾಹಿತಿ ಸಂಶೋಧಕರಿಂದ ಕಿರುಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿ, ಪ್ರಕಟಿಸಿ, ಕೇವಲ ಹತ್ತು ರೂಪಾಯಿ ಬೆಲೆಗೆ ಒದಗಿಸಲು ಯೋಜಿಸಿದೆ. ಕಡಿಮೆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಓದಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಈ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹಲವು ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ತಿಳಿಯಪಡಿಸುತ್ತವೆ.

ಈ ಜನಪ್ರಿಯ ಪುಸ್ತಕ ಮಾಲೆಗೆ ಖ್ಯಾತ ಲೇಖಕರಾದ ಡಾ. ಬಿ. ಎಸ್. ತಲ್ಲಾಡಿ ಅವರು ಬಿ. ಎಲ್. ರೈಸ್ ಅವರನ್ನು ಕುರಿತ ಕಿರುಹೊತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಲೇಖಕರಿಗೂ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಕಟನಾ ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರಿಗೂ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿ, ಸಹೃದಯರು ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ.

ಜಿ. ನಾರಾಯಣ

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು

೩೦-೨-೨೦೦೮

ಬೆಂಗಳೂರು

ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಪರಿಷತ್ತು

ಬಿ. ಎಲ್. ರೈಸ್ Benjamin Luwis Rice

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಶಾಸನಗಳು ಅನಾಥವಾಗಿ ಅಜ್ಞಾತವಾಗಿ, ಹೇಳಹೆಸರಿಲ್ಲದಂತೆ ಇದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಕೆಲಸಮಾಡಿದವರೂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರೇ. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳ ದುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಆಲೂರು ವೆಂಟರಾಯರು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ಹೀಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ :

“ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವಷ್ಟು ಶಿಲಾಲಿಪಿಗಳು ಬೇರೆ ಯಾವ ಕಡೆಗೂ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಗುಡಿಯಿಲ್ಲದ ಊರಿಲ್ಲ, ಶಿಲಾಲಿಪಿಯಿಲ್ಲದ ಗುಡಿಯಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಅರಸರ ಔದಾರ್ಯವನ್ನೂ ದಾನ-ಶೌಂಡತ್ವವನ್ನೂ ಹೊಗಳದ ಶಿಲಾಲಿಪಿಯಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಸುದೈವದಿಂದ ಮೈಸೂರು ಸರಕಾರದವರು ಮೂಲೆಕೊಂಪೆಗಳನ್ನು ಸಹ ಹುಡುಕಿಸಿ ಸಾವಿರಾರು ಶಿಲಾಲಿಪಿ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಕನಿಷ್ಠ ಏಳೆಂಟು ಸಾವಿರ ಶಿಲಾಲೇಖನಗಳು ಸಿಕ್ಕಬಹುದು.....ಅವುಗಳ (ದುಸ್ಥಿತಿ ಹೇಳತೀರದು). ಕೆಲವರು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಎಣ್ಣೆ ಸುರಿದಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಬಣ್ಣ ಬಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಬೇರೆ ಕೆಲವು ಹುಡುಗರು ಸ್ವಭಾವಾನುಗುಣವಾಗಿ ಮನಬಂದಂತೆ ಕೊಡವಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನರಿತವರಾದ ಎಲಿಯೆಟ್, ಪ್ಲೀಟ್, ರೈಸ್-ಇವರಂಥ ಯುರೋಪಿಯ ಬಂಧುಗಳು ಮಾತ್ರ ಸಾವಿರಾರು ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಶ್ರಮಪಟ್ಟು ಉದ್ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತೀರಿತು! ಮಿಕ್ಕವುಗಳೆಲ್ಲ ಹಾಗೇ ವಾಣ್ಯಮುಕ್ತ ಬಿದ್ದು ಕೊಂಡಿವೆ....ಅನೇಕ ಶಿಲಾಲಿಪಿಗಳು ತಿಪ್ಪೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಳಾಡುವುದನ್ನೂ ಬಾವಿಗಳಿಗೆ ಪಾವಟೆಗಳಾಗಿ ಬಿದ್ದಿರುವುದನ್ನೂ ಗುಡಿಗುಂಡಾರಗಳಿಗೆ ತೊಲೆ ಜಂತಿಗಳಾಗಿರುವುದನ್ನೂ ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡಿದ್ದೇನೆ.” (ಕರ್ನಾಟಕ

ಗತವೈಭವ). ಇಂದಿಗೂ ಈ ಸ್ಥಿತಿ ಬದಲಾದಂತಿಲ್ಲ. ಸರಕಾರ ಮತ್ತು ಅಭಿರುಚಿಯುಳ್ಳ ವಿಧ್ವಾಂಸರು ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಬಿ.ಎಲ್.ರೈಸ್ ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಸೇವೆಮಾಡಿ ಪ್ರಾಥಃ ಸ್ಮರಣೀಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಪುರಾತನ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನೂ ಶಾಸನಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನೂ ಕಂಡುಹಿಡಿದು ನಮಗೆ ನಿಷ್ಪಹವಾಗಿ ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಬೆಂಜಮಿನ್ ಲೂವಿಸ್ ರೈಸರು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು, ಬೆಳೆದದ್ದು ಮತ್ತು ಸೇವೆಮಾಡಿದ್ದು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಎಂದರೆ ನಿಮಗೆ ಅಚ್ಚರಿಯಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದು ಸತ್ಯವಾದ ಸಂಗತಿ.

ರೈಸ್ ತಂದೆ ಬೆಂಜಮಿನ್ ಹೋಲ್ಟ್ ರೈಸ್. ಇವರು ಲಂಡನ್ ಮಿಷನ್‌ನ ಮಿಷರಿಯಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಂದು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರು (೧೮೩೭). ಲಂಡನ್ ಮಿಷನ್ ಪ್ರೊಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಕ್ರೈಸ್ತರ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಈಗಿನ ಸ್ಯಾಂಟ್ ಮಾರ್ಕ್ ಕೆಥೆಡ್ರಲ್‌ನ ಹತ್ತಿರ ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕನ್ನಡವನ್ನು ಕಲಿತು ಪ್ರವಚನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಂತೆ, ಜಾತ್ರೆಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಪ್ರಬೋಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ತಿದ್ದಿ ತೀಡಿದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅವರು ದಾಸರ ಪದಗಳ ಧಾಟಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದರು.

ತೆಲುಗು ಭಾಷಾ ಪಂಡಿತರೂ ಆಗಿದ್ದ ಬೆಂಜಮಿನ್ ಹೋಲ್ಟ್ ರೈಸ್, ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ಜೊತೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಹಳೆಯ ಒಡಂಬಡಿಕೆ (Old Testament)ಯನ್ನು ಸರಳಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಮೋಸೆಯ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಆದಿಕಾಂಡ (೧೯೦೮) ಮೋಸೆಯ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾತ್ರಾಕಾಂಡ (೧೯೦೯) ಎಂಬ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ೧೯೧೫ ರಲ್ಲಿ “ಎ ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಕೆನರೀಸ್ ಲಿಟರೇಚರ್” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಮೊದಲ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ.

ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಜೈನ, ವೀರಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ, ಆಧುನಿಕ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಒಂದು ಸ್ಥೂಲ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಇವರು ೧೯೧೨ ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ ಮಿಷನ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಮಂದಿರವನ್ನು, ೧೯೧೭ರಲ್ಲಿ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದರು. ೧೯೨೨ ರಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ ಮಿಷನ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಕ್ರೈಸ್ತಸಭೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದಾಗ ಇದರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಆರಾಧನೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ೧೯೩೭ ರಲ್ಲಿ ಇದು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಅವೆನ್ಯೂ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ “ರೈಸ್ ಮೆಮೋರಿಯಲ್ ಚರ್ಚ್” ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಂಡಿತು.

ಬಿ. ಎಲ್. ರೈಸರ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯೂ ಸಹ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಕಲಿತು, ಬಡ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಕನ್ನಡದ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಲಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕನ್ನಡ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ತರಲು ಒಟ್ಟಾರೆ ಆಕೆ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇಂಥ ತಂದೆ-ತಾಯಿಯರ ಜೊಚ್ಚಲು ಮಗನಾಗಿ ನಮ್ಮ ಕಥಾನಾಯಕ ಬಿ. ಎಲ್. ರೈಸ್ ೧೭ ಜುಲೈ ೧೯೩೭ ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಮಗುವಿಗೆ ಲೂಯಿ ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಆತ ತಂದೆ-ತಾಯಿಯರ ಜೊತೆ ಕನ್ನಡದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು, ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆದರು.

ರೈಸ್ ತನ್ನ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆಂದು, ೧೯೪೮ ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋದರು. ಅಲ್ಲಿ ಆತ ಬಿ.ಎ. ವರೆಗೆ ಕಲಿತು, ಕೆಲಕಾಲ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಆತ ತಂದೆಯಂತೆ ಮಿಷನರಿ ಆಗಲಿಲ್ಲ ಅಷ್ಟೆ! ಇತ್ತ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಹೈಸ್ಕೂಲ್ ಆರಂಭವಾಗಿತ್ತು (೧೯೫೮). ಅದಕ್ಕೆ ಬಿ. ಎಲ್. ರೈಸರನ್ನು ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ್ ಹುದ್ದೆಗೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಿಂದ ಕರೆಸಲಾಯಿತು. ಲೂಯಿ ರೈಸ್ ೧೯೬೦

ರಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದು ಆ ಹುದ್ದೆಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದರು.

ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಅವರು ಕನ್ನಡ ಹೈಯರ್ ಸೆಕೆಂಡರಿ ಪರೀಕ್ಷೆ ಬರೆದು ಪಾಸಾದರು. ಮತ್ತು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತೇರ್ಗಡೆಯಾದರು. ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನೂ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದರು.

ಲೂಯಿ ರೈಸರು ಐದು ವರ್ಷಕಾಲ ಕೆಲಸಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಅವರನ್ನು ಮೈಸೂರು-ಕೊಡಗುಗಳ ಶಾಲಾ ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರ್ ಆಗಿ ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಕೊಡಗಿನ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಾಡುವ ಅವಕಾಶ ತನಗೆ ತಾನೇ ಒದಗಿಬಂದಿತು. ಈ ಸಂಚಾರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು, ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿನ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಇತರ ಪುರಾತನ ವಸ್ತುಗಳು ಅವರಿಗೆ ಪರಿಚಯವಾಗಿ, ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತೊಡಗುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿತು.

ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ಶಿಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿ (ಡೈರೆಕ್ಟರ್)ಯಾಗಿ ಬಡ್ಡಿ ದೊರೆಯಿತು. ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಏಳೆಂಟು ವರ್ಷ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ಜನಮನ್ನಣೆ ಗಳಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ರಜೆಯ ಮೇಲೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋಗಿ, ತಂದೆ-ತಾಯಿಯರ ಅನುಪಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮದುವೆಯಾಗಿ (೧೮೬೮) ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮರಳಿಬಂದರು. ೧೮೭೪ ರಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಹಿರಿಯ ಹುದ್ದೆ.

ಅಂದು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಶಿಕ್ಷಣ ಖಾತೆಯು ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿದ್ದ ಡಬ್ಲ್ಯೂ. ಡಬ್ಲ್ಯೂ. ಹಂಟರ್ ಎಂಬವನು, ಲೂಯಿ ರೈಸರ ಕಾರ್ಯವೈಖರಿಯನ್ನು ತಿಳಿದು, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಸುಧಾರಣಾ ಕಮಿಷನ್ನಿನ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯನ್ನಾಗಿ ಆತ ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡನು. ೧೮೮೨

ರಲ್ಲಿ ರೈಸರು ಆ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿ, ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ವರದಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಮುಂದೆ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಜನಗಣತಿಯ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ (೧೮೮೧) ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ವರದಿಯನ್ನು ಹೊರತಂದರು (೧೮೮೪). ಪೊಲೀಸ್ ಖಾತೆಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ಲೂಯಿ ರೈಸರಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಸಿ.ಐ.ಇ. (ಕಂಪ್ಯಾನಿಯನ್ ಆಫ್ ದಿ ಆರ್ಡರ್ ಆಫ್ ದಿ ಇಂಡಿಯನ್ ಎಂಪಾಯರ್) ಎಂಬ ಪದವಿಯನ್ನು ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿತು.

೧೮೮೪ ರೈಸರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ವರ್ಷ. ಹಳಗನ್ನಡದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸಂಪಾನೆಯ ಕೆಲಸ ಆರಂಭವಾದದ್ದು ಇದೇ ವರ್ಷದಿಂದ. ಅಲ್ಲದೆ ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರವು ಪುರಾತತ್ವ ಇಲಾಖೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿತು. ಪುರಾತನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು, ಹಳೆಯ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು, ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದು; ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದು ಈ ಇಲಾಖೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಕೆಲಸ. ಇವನ್ನು ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಅಂದಿನ ದಿವಾನರಾಗಿದ್ದ ಸರ್. ಕೆ. ಶೇಷಾದ್ರಿ ಅಯ್ಯರ್‌ಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕು. ದಿವಾನರಲ್ಲಿ ಈ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಆಸಕ್ತಿ ಕೆರಳುವಂತೆ ಮಾಡಿದವರು ಬಿ. ಎಲ್. ರೈಸರೇ. ರೈಸರನ್ನು ಪೊಲೀಸ್ ಖಾತೆಯ ಕೆಲಸದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿ, ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿತ್ವದ ಜೊತೆಗೆ ಪುರಾತತ್ವ ಶಾಖೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ವಹಿಸಲಾಯಿತು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದ್ದ ರೈಸರನ್ನು ಮದ್ರಾಸು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಗೌರವ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿ ಕೊಟ್ಟು ಸನ್ಮಾನಿಸಿತು (೧೮೮೭).

ಪುರಾತತ್ವ ಶಾಖೆಯ ಕೆಲಸದ ಅಗಾಧತೆಯ ಅರಿವು ಅವರಿಗೆ ಕ್ರಮೇಣ ಉಂಟಾಯಿತು. ೧೮೯೦ ರಲ್ಲಿ ಇಲಾಖೆಯು ಪೂರ್ಣಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ರೈಸರು ಜವಾಬ್ದಾರಿ ವಹಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಅವರಿಗೆ ೫೩ ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸು. ಶಾಸನಗಳ ಶೋಧ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ

೧೪ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಕಳೆದರು. ತಮ್ಮ ೭೦ನೇ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ನಿವೃತ್ತರಾದ ಬಿ. ಎಲ್. ರೈಸರು, ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಹ್ಯಾರೋ ಪಟ್ಟಣದ ಉಪನಗರದಂತಿದ್ದ ಹ್ಯಾರೋ-ಆನ್-ದಿ-ಇಲ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಅವರಿಗೆ ಆರು ಜನ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳು ಹಾಗೂ ನಾಲ್ವರು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿದ್ದು, ತುಂಬು ಸಂಸಾರ ಅವರದಾಗಿತ್ತು. ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳೂ ಬಹುಮಂದಿ ಇದ್ದರು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು, “ಆಹಾ! ಕನ್ನಡ ಎಷ್ಟು ಇಂಪು! ಎಷ್ಟು ಮಧುರ!” ಎಂದು ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆಯುತ್ತ, ೮೯ ವರ್ಷದ ತುಂಬು ಜೀವನ ನಡೆಸಿ ಬಿ. ಎಲ್. ರೈಸರು ಜುಲೈ ೧೦, ೧೯೨೭ ರಂದು ಈ ಲೋಕವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಶಾಶ್ವತವಾದ ಮನೆಗೆ ತೆರಳಿದರು.

ರೈಸರ ಕನ್ನಡ ಪ್ರೀತಿ : ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಂದೆ-ತಾಯಿಯರ ಜೊತೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಬಿ. ಎಲ್. ರೈಸ್, ಕನ್ನಡದ ಬಗ್ಗೆ ಅಪಾರ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ನಿದರ್ಶನ ಇಲ್ಲಿದೆ : ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೯೨೪ನೇ ವರ್ಷ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ವಸ್ತುಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಧಿಪತ್ಯದ ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದವು. ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಗಂಧದ ವಸ್ತುಗಳು, ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆಗಳು, ಇತರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನವೂ ಇತ್ತು. ಅದನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಲು ಎಸ್. ಜಿ. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಮೈಸೂರು ಸೋಪು ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ಮಳಿಗೆಗೆ ಬಂದ ಹಣ್ಣುಹಣ್ಣು ಮುದುಕ ಬಿ. ಎಲ್. ರೈಸರನ್ನು ಕಂಡು ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಲು ತೊಡಗಿದರಂತೆ. ಆಗ ರೈಸ್ ಸಾಹೇಬರು, “ಅಯ್ಯಾ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲೇ ಮಾತನಾಡೋಣವೇ? ಮುದ್ದಾದ ಕನ್ನಡ ಕಿವಿಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳದೆ ತುಂಬಾ ದಿನಗಳಾದವು!” ಎಂದರಂತೆ. ಕನ್ನಡ ಮಾತೃಭಾಷೆಯಲ್ಲದ-ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮಾತೃಭಾಷೆಯ ವಿದ್ವಾಂಸ-ಸಂಶೋಧಕರೊಬ್ಬರು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತಿವು; ಸೋಜಿಗವಲ್ಲವೆ!

ಮಹಾಕವಿ ಪಂಪನ ದರ್ಶನ ಪ್ರಾಪ್ತಿ : ಬಿ. ಎಲ್. ರೈಸರು ಶಿಕ್ಷಣ, ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ-ಈ ಮೂರು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ದುಡಿದವರು. ಸುಮಾರು ೩೦ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿ ಅಮೂಲ್ಯ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಹೆಸರು. ಹಾಗೆಂದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅವರು ದುಡಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಕಥೆ, ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ನಮಗೆ ಇಂದು ನೂರಾರು ಹಳೆಗನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳು ಮುದ್ರಿತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿಗಳಾಗಲಿ, ಕವಿಗಳಾಗಲಿ ನಮಗೆ ೧೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದಿಕವಿ ಪಂಪನೇ ನಮಗೆ ಅಪರಿಚಿತನಾಗಿದ್ದ. ಅಂಥ ಮಹಾಕವಿಯನ್ನು (Pampa for all times) ಎಂದು ಬರೆದು ಕನ್ನಡ ಜನತೆಗೆ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಸಿದವರು ರೈಸರೇ. ಪಂಪನ ಹೆಸರನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅಭಿನವ ಪಂಪ ಎನಿಸಿದ್ದ ನಾಚಂದ್ರನ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದವರು ರೈಸರೇ.

ರೈಸರು ಮೂಲಗ್ರಂಥವನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತಾಳೆಗರಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿಮಾಡುವವರಿಂದ ಆದ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿ ಪಕ್ಕಾ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಮೇಲೆ ಆ ಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಕವಿಯ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಪೀಠಿಕೆಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಂದಿನವರೆಗಿನ ಕವಿಗಳ ಕಿರುಪರಿಚಯವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ರೋಮನ್ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಕಾವ್ಯದ ಸಾರವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕನ್ನಡೇತರರಿಗೆ ಕಾವ್ಯಗಳ ಸೊಬಗನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ತಮ್ಮ ಪ್ರಕಟನಾ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಾಪ್ತಮಾಡಲು ಅದಕ್ಕೆ ರೈಸರು, “ಬಿಬ್ಲಿಯಾಥೆಕಾ ಕರ್ನಾಟಕಾ” ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದರು. ಪಂಪ, ಅಭಿನವ ಪಂಪರ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡ ವ್ಯಾಕರಣ, ಲಕ್ಷಣ

ಗ್ರಂಥಗಳಾದ ಭಾಷಾಭೂಷಣ, ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನ, ಕಾವ್ಯವಲೋಕನ ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. 'ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗದ' ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯನ್ನು ರೈಸರೇ ಕಂಡುಹಿಡಿದರು.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಶಾಸನಗಳ ಸೇವೆ : ರೈಸರು ಹೊಸದಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಿಂದ ಕನ್ನಡನಾಡಿಗೆ ಬಂದಾಗ (೧೮೬೦) ಇವರಿಗೆ "ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ ಯಾವ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯೇ ತಮಿಳಿನ ಒಂದು ಒರಟಾದ ಉಪಭಾಷೆ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಯಾರೋ ಹೇಳಿದ್ದರಂತೆ. ಆದರೆ ಶಾಲಾ ಇನ್‌ಸ್ಟ್ರೂರ್ ಆಗಿ ರೈಸರು ಹಳ್ಳಿ ಹೋಬಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವರಿಗೆ ಅನೇಕ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ದೊರೆಯತೊಡಗಿದವು. ಹಳೆಗನ್ನಡದ ಕಾವ್ಯಗಳು ಮುದ್ರಿತ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅವನ್ನು ಓದಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ನಮಗೆ ಕಷ್ಟವಾಗಿದ್ದಾಗ ರೈಸರ ಕಥೆ ಏನು? ಅವರು ಬಹಳ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಓದಿದರು. ಓದಿದಂತೆಲ್ಲ ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಕಾವ್ಯಗುಣವು ಮನವರಿಕೆಯಾಯಿತು. ಗೌರವಭಾವನೆ ಉಂಟಾಯಿತು. "ಹಿಂದಿನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಉತ್ತಮಿಕೆಯನ್ನು ನೆನೆದರೆ ಇಂದಿನ ಇಳಿತರವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ವಾಗ್ವೈಖರಿಯುಳ್ಳ ಭಾವಗರ್ಭಿತವಾದ ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಷಾ ಸಂಪತ್ತಿನ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕೆ ಈ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಹಾಯವಾದರೆ ನನ್ನಿ ಶ್ರಮವು ಸಾರ್ಥಕವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ" ಎಂದು ರೈಸ್ ತಮ್ಮ ಒಂದು ಗ್ರಂಥದ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಹೀಗೆ ರೈಸರು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕೆ ತಳಹದಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸುಮಾರು ೩೦೦ ಜನ ಕವಿಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಿಂದ ನಮಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿಸ್ತಾರ ವೈವಿಧ್ಯ ಹಾಗೂ ಗುಣಮಟ್ಟ-ಇವು ತಿಳಿದುಬಂದವು. ಇದೇ ಬಗೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಬಾಸೆಲ್ ಮಿಷನ್ನಿನ ರೆವರೆಂಡ್ ಕಿಟೆಲ್ ಮಹಾಷಯನೂ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ನೆನೆಯಬೇಕು.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಶ್ಲಾಘನೆ : ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನಿಕಟ ಪರಿಚಯವಿದ್ದ 'ಬೆಂಜಮಿನ್ ಲೂಯಿ ರೈಸ್', 'ವಿಪಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಕಾ'ದ ರೂಪರೇಷೆಯನ್ನು ಹಾಕುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿನ ಶಾಸನಗಳ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ಇವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಇಂದಿಗೂ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ.

ಹಳೆಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉದ್ಧಾರವೊಂದೇ ರೈಸರ ಗುರಿಯಾಗಿದ್ದರೆ, ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಕೆಲಸ ಮಾಡಬಹುದಿತ್ತು ಅವರು. ಆದರೆ ಶಾಸನ ಸಂಶೋಧನೆಯು ಪರ್ವತದಷ್ಟು ಬೆಳೆದುಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಬಿಡುವುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವೇ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಹಳಗನ್ನಡದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುವ, ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರಂಥ ಪಂಡಿತರನ್ನು ತರಬೇತುಗೊಳಿಸಿದ್ದರೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ರೈಸರ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ದುಡಿದು, ೧,೨೦೦ ಜನ ಪ್ರಾಚೀನ ಕವಿಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುವ "ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿ ಚರಿತೆ"ಯನ್ನು ಮೂರು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಒದಗಿಸಿದರು. ಈ ಸಂಪುಟಗಳು ಒಂದೊಂದೇ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು, ರೈಸರು ವಾಸವಿದ್ದ ಹ್ಯಾರೊ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ರೈಸರು ಅವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ, ಆಚಾರ್ಯರ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮೆನಸಾರೆ ಹೊಗಳಿ ಪತ್ರ ಬರೆದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಇಳಿ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳ ಆ ಚರಿತ್ರೆಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡುವ ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದು ಅವರ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ!

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಶ್ರಮ : ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ರೈಸರು ಪರಿಶ್ರಮಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಶಿಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಯಾದ ಹೊಸದರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಂಡಿತರು, ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಬರೆದು ರೈಸರಿಗೆ ತಂದು ತೋರಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡ

ರೈಸರು. ಸರ್ಕಾರದ ವತಿಯಿಂದಲೇ ಅದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು (೧೮೬೮). ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಕಲೆಹಾಕುವ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡ ರೈಸರು, ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಕೊಡಗು ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿರುವ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಬಗೆಗೆ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದರು. ಸುಮಾರು ೩,೦೦೦ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ವಿವರ ದೊರೆತದ್ದನ್ನು ಪುಸ್ತಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದರು.

ಇದಕ್ಕಿಂತ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ರೈಸ್ ಮಾಡಿದರು. ಅಮರಕೋಶದ ಅಚ್ಚಿನ ದೋಷಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿ, ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಸರಿಯಾದ ಪಠ್ಯ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬೇಸರಿಸದೆ ಹೊರತಂದದ್ದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸಿದರು.

ಮೈಸೂರು ಗೆಝೆಟಿಯರ್ : ಬಿ. ಎಲ್. ರೈಸರ ಅನೇಕ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ “ಮೈಸೂರು ಗೆಝೆಟಿಯರ್”ನ ರಚನೆ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಸಾಧನೆ. ಅವರು ಶಾಲಾ ಇನ್‌ಸ್ಟ್ರಕ್ಟರ್ ಆಗಿದ್ದಾಗಲೇ, ಮೈಸೂರನ್ನು ಸಮಗ್ರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಚಯಿಸುವಂಥ ಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಕೆಲಸ ಅಷ್ಟು ಸುಲಭ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಂಥ ಗ್ರಂಥದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯೇ ಹೊಸದು. ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಮಾಹಿತಿಯು ಸರ್ಕಾರಿ ಕಛೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಂಟರ್ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾಗ (೧೮೭೪) ಅದರ ಹೊಳಹು ತೋರಿದ್ದನು. “ಇಡೀ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಗೆಝೆಟಿಯರ್ ಜೊತೆಗೆ ಜಿಲ್ಲಾವಾರು ಗೆಝೆಟಿಯರ್ ಬರೆಯುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು” ಎಂದಿದ್ದನು. ರೈಸ್ ‘ಸರಿ’ ಎಂದಿದ್ದರು.

ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಸತತ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ “ಮೈಸೂರ್ ಎಂಡ್ ಕೂರ್ನ್-ಎ ಗೆಝೆಟಿಯರ್” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವು ಮೂರು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಮೊದಲನೆಯದು ಒಟ್ಟಾರೆ ಮೈಸೂರಿನ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಎರಡನೆಯದು ಜಿಲ್ಲಾವಾರು ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು

ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಮೂರನೆಯ ಸಂಪುಟ ಕೊಡಗಿಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿತ್ತು.

‘ಗೆರ್ಬುಟಿಯರ್’ ಎಂದರೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ, ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿವರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಆರ್ಥಿಕ, ಆಡಳಿತ, ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ರೈಸರ ಮೈಸೂರು ಗೆರ್ಬುಟಿಯರ್‌ನಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ, ಮೈಸೂರು ಇತಿಹಾಸ, ಧರ್ಮ, ಭಾಷೆ, ಕಲೆಗಳು, ಉದ್ಯಮಗಳು, ನಾಣ್ಯ-ಈ ಏನೆಲ್ಲಾ ಅಂಶಗಳು ಅಡಕಗೊಂಡಿವೆ. ಇದು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಾಗ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು : “ಭಾರತದ ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶದ ಗೆರ್ಬುಟಿಯರ್ ಇಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿರ್ದುಷ್ಟ ಹಾಗೂ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಸತ್ಯನಿಷ್ಠೆ ಬರವಣಿಗೆ, ಮುಂದಿನ ಗೆರ್ಬುಟಿಯರ್‌ಗಳಿಗೆ ಮಾದರಿಯಾಗಬಲ್ಲದು” ಎಂದು ಬರೆದವು.

ಜಿಲ್ಲಾ ಗೆರ್ಬುಟಿಯರಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ೧೯ ಪರಕರಣಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವು ಕ್ರಮವಾಗಿ :

೧. ಸಾಮಾನ್ಯ ಭೂವಿವರಣೆ : ನದಿಗಳು, ನೀರಾವರಿ, ಖನಿಜ, ಪಶುಪಕ್ಷಿ, ವನಸ್ಪತಿ ಮತ್ತು ವಾಯುಗುಣ.
೨. ಇತಿಹಾಸ.
೩. ಜನ, ಜೀವನ, ಭಾಷೆಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ.
೪. ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿ, ಅರಣ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ.
೫. ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು.
೬. ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್, ವಾಣಿಜ್ಯ.
೭. ಸಾರಿಗೆ, ಸಂಪರ್ಕ.
೮. ಇತರ ಉದ್ಯೋಗಗಳು.
೯. ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು.
೧೦. ಸಾಮಾನ್ಯ ಆಡಳಿತ.
೧೧. ಕಂದಾಯ ಆಡಳಿತ.

೧೨. ಕಾನೂನು ಮತ್ತು ಶಿಸ್ತು, ನ್ಯಾಯಪಾಲನೆ.

೧೩. ಇತರೆ ಇಲಾಖೆಗಳು.

೧೪. ಸ್ಥಳೀಯ ಆಡಳಿತ.

೧೫. ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ.

೧೬. ವೈದ್ಯ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆರೋಗ್ಯ.

೧೭. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು.

೧೮. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಮತ್ತು ಸ್ವಯಂಸೇವಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಳಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ.

೧೯. ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಾಗೂ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳು, ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಹೀಗೆ ಜಿಲ್ಲಾ ಗೆಝೆಟಿಯರುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯೊಳಗಿರುವ ಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಊರುಗಳ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಹಾಗೂ ಸಮಕಾಲೀನ ವಿವರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮೈಸೂರು ಗೆಝೆಟಿಯರ್ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ ರೈಸರೇ ಅದನ್ನು ಹೊಸ ಮಾಹಿತಿಗಳೊಡನೆ ಪರಿಷ್ಕೃತ ಆವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು (೧೮೯೭). ಶಾಸನಗಳ ಕೆಲಸ ಹೆಗಲೊರೆಯಪ್ಪಿದ್ದರೂ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಏಕೈಕ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಅವರಿಗೆ ಮೈಸೂರಿನ ಮೇಲಿದ್ದ ಅತಿಯಾದ ವ್ಯಾಮೋಹ. ಈ ಗೆಝೆಟಿಯರ್‌ನ ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಮೈಸೂರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿರುವ ಮಾತುಗಳು ಅಣಿಮುತ್ತುಗಳು:

“ಜಗತ್ತಿನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಅತಿ ಚಿಕ್ಕರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಬಹಳಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಶ್ರೇಷ್ಠಮಟ್ಟದ ನಾಯಕರನ್ನು ಒದಗಿಸಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: ಗ್ರೀಸ್, ಪೆಲಿಪ್ಪೆನ್, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವುಗಳ ಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರನ್ನೂ ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿನ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳು, ವನಶ್ರೀ, ತುಂಬಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು-ಇವುಗಳ ಸೊಬಗನ್ನು ನೋಡಿಯೇ ಸವಿಯಬೇಕು. ಕೆಲವೊಂದು ನೈಸರ್ಗಿಕ

ಉತ್ತಾದನೆಗಳು ಮೈಸೂರಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಬಂಗಾರದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಣಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇವೆ. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಇಲ್ಲಿಂದ ಸುಲಿಗೆಮಾಡಿ ಒಂದು ಬೆಳ್ಳಿ-ಬಂಗಾರದ ಸಂಪತ್ತು ಮಧ್ಯ ಏಷಿಯಾದವರೆಗೂ ಹೋಗಿರಬೇಕು. ಗಂಧದ ಹಾಗೂ ತೇಗಿನ ಮರಗಳ ತವರೂರು-ಈ ಮೈಸೂರು. ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಬಾಳಿ ಬದುಕಿರುವ ಆನೆಗಳು, ಶಾಖಾಮೃಗಗಳು ಈ ನಾಡಿನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಪೌಷ್ಟಿಕವಾದ ರಾಗಿಯನ್ನು ಮರೆಯುವುದೆಂತು? ಕಾಫಿಯ ಬೆಳೆಗೆ ಮೈಸೂರು 'ನರ್ಸರಿ'ಯಂತಿದೆ. ಇಂತು ಇದರ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಎಷ್ಟು ಬಣ್ಣಿಸಿದರೂ ಸಾಲದು.”

“ಇಲ್ಲಿಯ ಮಂದಿರ ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ ಎಷ್ಟೊಂದು ಅಪ್ರತಿಮವಾಗಿದೆ! ಧರ್ಮ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಶಂಕರ, ರಾಮಾನುಜ, ಮಧ್ವರೆಂಬ ಮಹಾ ವಿಭೂತಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಿತ್ತಿದೆ. ಪರಧರ್ಮ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೇ ಬೆರಳಿಟ್ಟು ತೋರಿಸತಕ್ಕದು. ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ, ಇಸ್ಲಾಂ-ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳವರೂ ಇತಿಹಾಸದ ಕಾಲದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸುಖ-ಶಾಂತಿಗಳಿಂದ ಬಾಳಿದ್ದಾರೆ”.

“ಇಲ್ಲಿಯ ಮಲೆನಾಡು ಅನೇಕ ವೀರರಿಗೆ, ರಾಜಮನೆತನಗಳಿಗೆ ಜನ್ಮವಿತ್ತಿದೆ. ಕದಂಬರು, ಹೊಯ್ಸಳರು, ಪ್ರಾಯಶಃ ವಿಜಯನಗರದವರು ಸಹ. ಇತ್ತೀಚಿನ (೧೮ನೇ ಶತಮಾನ) ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೂ ಇದು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ನೆಪೋಲಿಯನ್ನನನ್ನು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾಟಲೂರ್ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಡ್ಯೂಕ್ ಆಫ್ ವೆಲ್ಲಿಂಗ್ಟನ್ ಸೋಲಿಸಿದನಷ್ಟೆ. ಈ ಡ್ಯೂಕನು ಈಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಆಟದ ಬಯಲಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ನೀತಿಯ ಆರಂಭದ ಪಾಠಗಳನ್ನು ಕಲಿತನೆಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ನು ನಡುಗಿಸಿದ ಹಾಗೂ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಅವರ ಪರಮ ವೈರಿಯಾಗಿದ್ದ ನೆಪೋಲಿಯನ್ನನ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬಯಸಿದ್ದ ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನನನ್ನು ಇದೇ ಡ್ಯೂಕನು ಸೋಲಿಸಿದನು. ಅರ್ಥಾತ್ ಅವನ ಯುದ್ಧ ಕೌಶಲವು

ಈ ಮಲೆನಾಡಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೇ ವಿಕಸನಗೊಂಡಿತಲ್ಲವೆ?”

ಶಾಸನಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಶೋಧನ : ಒಂದು ದೇಶದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಸಾಧನಗಳು ಹಲವಾರು ಇವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ : ಸಾಹಿತ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳು, ಸ್ಥಳ ಪುರಾಣಗಳು; ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳು, ಕಥೆಗಳು, ಐತಿಹ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ವಿದೇಶಿಯ ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಬರೆದ ದಾಖಲೆಗಳು, ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪಾಲು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅವು ಆಯಾ ಕಾಲಕ್ಕೇನೆ ಬರೆಯಿಸಿದವಾದ್ದರಿಂದ ಅವು ಹೆಚ್ಚು ವಿಶ್ವಾಸಾರ್ಹವಾಗಿವೆ.

ಶಾಸನಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಇತಿಹಾಸದ ಪುನಾರಚನೆಯ ಆಕರಗಳು. ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರು ಅನುಭವಿಸಿದ ಧೈಯ ಧೋರಣೆಗಳನ್ನು, ಬಾಳಿ ಬದುಕಿದ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳನ್ನು, ನಡೆಸಿದ ಯುದ್ಧ ಹೋರಾಟಗಳನ್ನು, ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕೆರೆಬಾವಿ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು, ಕೊಡುಗೈಯಿಂದ ನೀಡಿದ ದಾನಧರ್ಮಗಳನ್ನು-ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಜನಜೀವನ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಇರುವ 'ಲಿಖಿತ' ಸಾಧನಗಳು. ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರಾಜಕೀಯ ಪುನರ್‌ರಚನೆಗೇ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಸಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ, ಭಾಷಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಗೆ ಕೂಡ ಅವು ಅನಿವಾರ್ಯ ಆಕರಗಳಾಗಿರುವ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ನಡೆದಿದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿನಾಮ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳನಾಮಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೂ ಶಾಸನಗಳು ಒದಗಿಬರುತ್ತವೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಜನಜೀವನದ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳಿಗೆ ಶಾಸನಗಳು ಖಂಡಿತ ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ.

ಮೊದಲೇ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ರಾಜವಂಶದ ಇತಿಹಾಸದ ಪುನರ್ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಎಂದರೆ ಹಳೆಯ ಶಾಸನಗಳು. ಅವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು,

ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಕವರ್ಷ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆ ಶಾಸನಗಳು ಚಾಲುಕ್ಯರ ವಂಶ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತವೆ : ಚಾಲುಕ್ಯರು ವೈಭವಶಾಲಿಗಳೂ ಲೋಕಪೂಜ್ಯ ಮಾನವ್ಯ ಗೋತ್ರರು. ಹಾರೀಪುತ್ರರು, ಮನುಕುಲದ ಮಾತೆಯರಾದ ಸಪ್ತ ಮಾತೆಯರಿಂದ ಅವರು ಪೋಷಿತರು, ಕಾರ್ತಿಕೇಯನ ರಕ್ಷಾಕೃಪೆಯಿಂದ ಅವರು ಅಖಂಡ ಉತ್ಕರ್ಷಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದವರು. ದಿವ್ಯ ನಾರಾಯಣನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಅವರಿಗೆ ವರಾಹಲಾಂಭನ ದರ್ಶನ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಎಲ್ಲ ಜನರೂ ಅವರ ಪ್ರಜಾಕೋಟಿಗೆ ಸೇರುವಂತಾಯಿತು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅವರ ವಂಶ ನಾಮವು 'ಚಾಲುಕ್ಯ' ಎಂದು. ಆದರೆ ಈ ಹೆಸರು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಚಲುಕ್ಯ, ಚಾಲಿಕ್ಯ, ಚಾಲುಕ್ಯ ಮತ್ತು ಚಾಲೋಕ್ಯ ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಲಿಖಿತವಾಗಿದೆ. ಆಮೇಲೆ ಬರೆಯಲಾದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಂಶನಾಮದ ಶಬ್ದೋತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು 'ಚಲುಕ್ಯ' ಪದಕ್ಕೆ ಜೋಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರರ್ಥ 'ಜಲಪಾತ' ಅಥವಾ 'ನೀರು ಹಿಡಿಯುವ ಬೊಗಸೆ' ಎಂದು. ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಥೆ ಹೀಗಿದೆ : ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭ (ಬ್ರಹ್ಮ)ನಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಹಾರೀತ ಪಂಚಶಿಖನು ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನು ಅರ್ಘ್ಯ ಕೊಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವನ 'ಚಲಕ'ದಿಂದ ಅಂದರೆ ಅಂಜಲಿಯಿಂದ ಒಬ್ಬ ಯೋಧನು ಉದ್ಭವಿಸಿದನು. ಅವನನ್ನು 'ಚಲಕ' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಯ್ತು. ಅವನ ವಂಶಜರು 'ಚಾಲುಕ್ಯ'ರಾದರು.

ಚಾಲುಕ್ಯ ವಂಶದ ಸವಿಸ್ತಾರವಾದ ವಿವರಣೆಗೆ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸಾಕ್ಷಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಬಳಸಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ನೋಡಬಹುದು : ಮಹಾಕೂಟದ ಒಂದು ಸ್ತಂಭ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ, ಮೊದಲನೆಯ ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸಂತತಿಯಿಂದ ಬಂದವನೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಐಹೊಳೆಯ ಶಿಲಾಶಾಸನದಲ್ಲಿ, ಮೊದಲನೆಯ ಜಯಸಿಂಹನಿಗಿಂತ ಮುಂಚೆ ಅವನ ವಂಶಜರನೇಕರು

ಆಳಿಹೋದರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ.....ಮಂಗಲೀಶನಿಂದ ಕೊರೆಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮಹಾಕೂಟದ ಸಂಭ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ರಣರಾಗನ ಪುತ್ರನಾದ ಮೊದಲನೆಯ ಪುಲಿಕೇಶಿಯನ್ನು 'ಪ್ರಿಯತನುಜ' ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ.... ಐಹೊಳೆಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈತನನ್ನು ಕೇವಲ 'ಶ್ರೀವಲ್ಲಭ' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಪಲ್ಲವರ ಮಿತ್ರನಾದ ಕೊಂಗುಣಿ ವರ್ಮನು ಬಾಣರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ ಅವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಕುಂತಲಾಪುರವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ಬಾಣರನ್ನು ಕೋಲಾರದಿಂದ ಓಡಿಸಿ ಅದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡದು ಕೂಡ್ಲೂರ್ ಶಾಸನ, ಮಳವಳ್ಳಿ ಶಾಸನ, ದೇವನಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಶಾಸನಗಳು ಇತಿಹಾಸ ರಚನೆಗೆ ಅಮೂಲ್ಯ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಶಾಸನಗಳು ಚೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹೇಳುವಾಗ, ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ (ಎಫಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಕ, ೨ನೇ ನಂ. ೬೭) ಒಂದು ಪ್ರಸಂಗ ದಾಖಲಾಗಿದೆ. "ಚೂಡಾಮಣಿ"ಯೆಂಬ ಬೃಹತ್ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದ ಶ್ರೀವರ್ಧದೇವ ಎಂಬ ಜೈನಕವಿಯ ಉಲ್ಲೇಖ ಬರುತ್ತದೆ. ಇವನ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ದಂಡಿಯೇ ಹೀಗೆ ರಚಿಸಿದ್ದನಂತೆ.

ಜಹೋಃ ಕನ್ಯಾಂ ಜಟಾಗ್ರೇಣ ಬಭಾರ ಪರಮೇಶ್ವರಃ |

ಶ್ರೀವರ್ಧದೇವಃ ಸಂಧತ್ತೇ ಜಿಹ್ವಾಗ್ರೇಣ ಸರಸ್ವತಿಮ್ ||

(ಪರಮೇಶ್ವರನು ಗಂಗೆಯನ್ನು ತನ್ನ ತಲೆಯ ಮೇಲಿನ ಜಡೆಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದಂತೆ, ಈ ಶ್ರೀವರ್ಧದೇವನು ಸರಸ್ವತಿಯನ್ನು ತನ್ನ ನಾಲಗೆಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ).

ಶಿಲಾ ಕೆತ್ತನೆಯ ಶಾಸನಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪೂರ್ವ ವಿಚಾರಗಳ

ಬಗ್ಗೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ-ಬೂತಗನ ಕಾಲದ ಆತ್ಮರು ಶಿಲಾಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೊರೆದಿರುವ ಹಂದಿ ಹಾಗೂ ಬೇಟೆಯ ನಾಯಿಯ ಆಕೃತಿಗಳು. ಅಪೂರ್ವ ನೈಸರ್ಗಿಕತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ದೊಡ್ಡ ಹುಂಡಿ ಶಿಲಾಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿರುವ ನೀತಿಮಾರ್ಗನ ಮರಣ ದೃಶ್ಯವು ಸರಳತೆ ಗಾಂಭೀರ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಮನಾದ ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ರಾಜನು ದೇಹದ ಬಳಲಿಕೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಜೋಡಿದಿಂಬನ್ನು ಒರಗಿಕೊಂಡಿರುವುದು, ತಂದೆಯ ಮರಣ ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿದ ಸತ್ಯವಾಕ್ಯನ ವ್ಯಥೆ, ಒಡೆಯನೊಡನೆ ಅಸುನೀಗುವ ಅವಕಾಶ ದೊರೆತುದುರಕ್ಕಾಗಿ ಆಳು ಅಗರಯ್ಯನ ಆನಂದ-ಎಲ್ಲವೂ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದಂತಿವೆ.

ಶಾಸನಗಳು ನಮಗೆ ಅಮೂಲ್ಯ ನಿಧಿಯಾಗಿ ಒದಗಿಬರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಹಿಮಾಲಯದ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿನ ನೇಪಾಳ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾನ್ಯದೇವ ಎಂಬವನು ರಾಜ್ಯವೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಆಳತೊಡಗಿದನು. ಅವನ ನಂತರ ಗಂಗದೇವ ಮತ್ತು ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದರು. ಅವರಲ್ಲೊಬ್ಬನು ನೇಪಾಳದ ಇಂದಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಕಠಮಂಡುವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು. ಈ ಮನೆತನದ ಮೂಲಪುರುಷನಾದ ನಾನ್ಯದೇವ ಅಥವಾ ನನ್ನಿಯ ದೇವನು ಕನ್ನಡಿಗನಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದನ್ನು ಯಾರೂ ಊಹಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗದು ಅಲ್ಲವೆ? ಆದರೆ ಅದು ಸತ್ಯ. ಗಂಗರಾಜ ಮನೆತನದ ಒಬ್ಬನಿಗೂ ಕಠಮಂಡು ನಗರಕ್ಕೂ ಎಲ್ಲಿಯ ಸಂಬಂಧ? ಆದರೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸತ್ಯವನ್ನು ಶಾಸನಗಳು ಎತ್ತಿತೋರಿವೆ.

ಹಾಗೆಯೇ ಕೊಂಗಾಳರ ಒಬ್ಬ ಮಂತ್ರಿಯ ಹೆಸರು ಲಕುಳ ಎಂದು. ೧೧ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಆತನ ಬಗ್ಗೆ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಆತನಿಗೆ ನಾಲ್ಕಾರು ಭಾಷೆಗಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದವಂತೆ. ಕನ್ನಡೇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಹೆಸರುಗಳಾದ ಅರ್ಕಾಟು (ತಮಿಳು) ಮತ್ತು ಬಡೋದೆ (ಗುಜರಾತು)-ಇಂಥ ಕನ್ನಡೇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪವೂ

ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡಿಗರು ದೂರ ದೂರದವರೆಗೂ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು, ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ಸಹ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಮನದಟ್ಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತೂ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಧರ್ಮಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಶೈವ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕುರಿತ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡಬಹುದು. ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚರಿತ್ರೆಪೂರ್ವದಿಂದಲೂ ಶೈವಮತ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪರಂಪರೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ಲಿಂಗಪೂಜೆಗೆ ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ರಾವಣನು ಶಿವನ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗವನ್ನೇ ಪಡೆದುಕೊಂಡುಬಂದನೆಂದೂ, ಆದರೆ ಗೋಕರ್ಣದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲಾರದಾದನೆಂದೂ, ಗೋಕರ್ಣದಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗವು ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರ ಲಿಂಗವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತೆಂದೂ ನಿರೂಪಿಸುವ ಪುರಾಣ ಕಥೆಯಿಂದ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಶೈವಮತದ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯೂ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯೂ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.... ತಾಳಗುಂದದ ಶಾಸನವು “ನಮಃ ಶಿವಾಯ” ಎಂಬ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಲುಕ್ಯರು ಶೈವಮತಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯದಾತರಾಗಿದ್ದರು. ಬಾದಾಮಿಯ ಗುಹೆಗಳ ಶಿಲಾಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಟರಾಜ, ಹರಿಹರ, ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ, ಮಹಿಷಾಸುರಮರ್ದಿನಿಯ ಮೂರ್ತಿಗಳಿವೆ. ಉದಯಪುರಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ೧೪ ಮೈಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಏಕಲಿಂಗಜಿ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ನಾಥದೇವಾಲಯದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಶೈವಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪಾಶುಪತಧರ್ಮ ಮೂಲವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಬಾದಾಮಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ಮಹಾರಾಜ ಕಿರ್ತಿವರ್ಮನ ತಮ್ಮ ಮಂಗಳಶನ ಕ್ರಿ.ಶ. ೬೦೨ ರ ಒಂದು ಶಾಸನವು ಮಹಾಕೂಟವು ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಹೊಂಬಳದ

ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಅರ್ಚಕ ಬೊಂತೆಯದೇವನು ಲಕುಲೀಶನ ಮತ್ತೊಂದು ಅವಾರ ಎಂದು ಕೀರ್ತಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಶಿರಾ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೇಮಾವತಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೪೩ ರ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮುನಿನಾಥ ಚಿಲ್ಲುಕನು ಲಕುಲೀಶನ ಅವತಾರವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಪಂಥದ ಆಚಾರ್ಯರುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಎಲ್ಲಾ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವರು 'ಲಾಕುಲ ಸಮಯಸ್ತಂಭ'ರೆಂದೂ, 'ಲಾಕುಲಾಗಮಪಂಡಿತ'ರೆಂದೂ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ. ಇದು ಬಹು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದ ಶೈವಪಂಥ.

ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಮತ್ತು ಜೈನ ಧರ್ಮಗಳ ಮಧ್ಯೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಮತೀಯ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ : ಜೈನ ಧರ್ಮಿಯನಾದ ಎರಡನೆಯ ಬೂತುಗನು (೯೨೫-೬೦)-ಇವನಿಗೆ ಬೂತಯ್ಯ ನನ್ನಿಯಗಂಗ ಅಥವಾ ಗಂಗನಾರಾಯಣ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಉಂಟು- ಏಕಾಂತ ಮತ (ಎಂದರೆ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ, ಇದರ ವಿರುದ್ಧವಾದುದು 'ಅನೇಕಾಂತ ಮತ') ಗರ್ವದ ಮಿಥ್ಯಾವಾದಗಳೆಂಬ ಮದ್ದಾನೆಗಳ ಕುಂಭಸ್ಥಲಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಸಮ್ಮತವಾದ ಪ್ರತಿವಾಗಳೆಂದಬ ಸಿಡಿಲುಗಳೆಂಬ ಬರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಎಂದು ಒಂದು ಶಾಸನ ಹೊಗಳಿದೆ (ಮೈಸೂರು ಗೆಝಟಿಯರ್ ಸಂ. ೨. ಪು. ೬೭೫).

ಕಾಳಾಮುಖಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಬನವಾಸಿ, ಮೊಳಂಬವಾಡಿ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದವು. ಬೆಂಗಳೂರು ಸಮೀಪದ ನಂದಿ, ಹಿಂದೂಪುರಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದ ಲೇಪಾಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ಶಿಕಾರಿಪುರಗಳೂ ಅವರ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದವು ಎಂದು ಬಳ್ಳಿಗಾವೆಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೪೩ ರ ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ, ಕ್ಷೀಣವಾಗಿದ್ದ ಕಾಳಾಮುಖಿ ಮತವು, ಸ್ವತಃ ಲಕುಲೀಶನ ಅವತಾರವಾದ ಮುನಿನಾಥ ಚಿಲ್ಲುಕನಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ

ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕಾಳಾಮುಖಿ ಗುರುಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಹೀಗಿವೆ : ಕಲಾಶಕ್ತಿ (ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೬೪೦), ನೇತ್ರಶಿವಾಚಾರ್ಯ (ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೦೦), ಈಶ್ವರದೇವ ರುದ್ರಗಣ (ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೦), ಲೋಕನಾಥ ಪಂಡಿತ (ಡು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೫), ಸರ್ವೇಶ್ವರಶಕ್ತಿ (ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೦), ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಭಟ್ಟಾರಕ (ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೭೫), ಚಂದ್ರಭೂಷಣ ಪಂಡಿತ, ನಾರಾಯಣದೇವ, ಪದ್ಮಶಿವ ಪಂಡಿತನ ಶಿಷ್ಯ ನಾಗಶಿವ ಪಂಡಿತ (ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೩). ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾಳಾಮುಖಿ ಮತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ದೊಡ್ಡ ಹೆಸರು ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯದು (ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೭೦). ಇವನನ್ನು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ 'ಶ್ರೀಮದ್ ರಾಜಗುರು ಮಹಾಮಂಡಲಾಚಾರ್ಯ ವಾಣೀವಿಲಾಸ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯೆಂದೂ 'ಶಿವಗುರು ಕಾಶಿವಿಲಾಸ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯೆಂದೂ, 'ರಾಜಗುರು'ವೆಂದೂ ವಿಶೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಸಂಬಂಧಿ ವಿಚಾರಗಳು ಪ್ರಸ್ತಾಪವಾಗಿದ್ದು, ಇವು ಸಹ ಧಾರ್ಮಿಕ ಬರಹಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಭಾಷಿಕ, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ, ಕಲಾತ್ಮಕ, ಜಾನಪದೀಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವವರು ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲೇ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶಾಸನಗಳು ನಮಗೆ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯ ನಿಧಿಗಳು! ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇನೆಂದರೆ, ಎಲ್ಲ ಶಾಸನಗಳೂ ನಂಬಲರ್ಹವಲ್ಲ ಎಂಬುದು. ಸ್ವಾರ್ಥಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಹಿಂದಿನ ದಿನಾಂಕವನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿ, ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬರೆಯಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳೂ ಇವೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಬೇರೆ ಹತ್ತಾರು ಶಾಸನಗಳು ನೆರವಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆ.

ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ಅನುಭವ : ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಜನಜೀವನ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು : ಅರಕಲಗೂಡಿನ ಶಾನುಭೋಗನೊಬ್ಬ ಲಂಚ ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬ ಆಪಾದನೆಗೊಳಗಾದ. ಪ್ರಕರಣ ತನ್ನ ಮೈಮೇಲೆ ಬಂದುದನ್ನು ಸಹಿಸಲಾಗದೆ ಸುಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸತ್ತನಂತೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಅಚ್ಯುತರಾಯನು 'ಆನಂದನಿಧಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ದುಡ್ಡನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ, ಬಡ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಹಂಚುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು, ೧೫೨೯ ರ ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಇಂದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ ರೋಜ್‌ಗಾರ್ ಮುಂತಾದ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಇದು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ. ಊರಹೊರಗೆ ಮೇಯುವ ದನಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಓಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಎಷ್ಟೋ ಪ್ರಸಂಗಗಳಿದ್ದವು. ಆಗ ಊರಿನ ಯುವಕನೊಬ್ಬ ಸಾಹಸದಿಂದ ಹೋರಾಡಿ, ದನಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನು ಆ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಸತ್ತು ವೀರಸ್ವರ್ಗ ಸೇರಿದನೆಂದು ಅವನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಶಾಸನವನ್ನು ಬರೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಬಗೆಯ ತ್ಯಾಗವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳು ಲಭ್ಯವಿವೆ. ಗಂಗಪರ್ಮಾನಡಿ ಬೂತುಗನ ಅಂಕಕಾರ ಮನಾಲನ ಮೆಚ್ಚಿನ ನಾಯಿ ಕಾಳಿ ಹಂದಿಯೊಡನೆ ಕಾದಾಡಿ ಸತ್ತಂತೆ. ಆತ ಆ ನಾಯಿಗೆ ಆತಕೂರಿನಲ್ಲಿ ವೀರಗಲ್ಲನ್ನು ನೆಡಿಸಿ ಶಾಸನ ಬರೆಯಿಸಿದ್ದು ಮೈನವಿರೇಳುವ ವಿಚಾರ! ಕೆರೆಯ ಹೂಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಸಾಗಿಸಲು ಕೆರೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿಯೇ ಬಂಡಿಯೊಂದನ್ನು ಇರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂಥ ಒಂದು ಶಾಸನವೂ ಇದೆ. ತರೀಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ಮುರಿದ ಮನೆ, ಒಡೆದ ಕೆರೆ, ಪಾಳುಬಿದ್ದ ಬಾವಿ, ಪತನಹೊಂದಿದ ರಾಜ್ಯ ಇವುಗಳ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಹಾಗೂ ಶರಣಾಗತರ ರಕ್ಷಣೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ನೂರುಪಟ್ಟು ಪುಣ್ಯವಂತೆ! ವಿಜಯನಗರ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಿಂಗಲೆ ಎಂಬ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳು ತನ್ನ ಮಗುವಿಗೆ ಹಾಲುಣಿಸುವಾಗ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಮಾತುಗಳೆಂದರೆ : ಕೆರೆಯಂ ಕಟ್ಟಿಸು, ಬಾವಿಯಂ ಸವೆಸು, ದೇವಾಗಾರಮಂ ಮಾಡಿಸು, ಸೆರೆಯೊಳು ಸಿಕ್ಕಿದ ಅನಾಥರಂ ಬಿಡಿಸು,

ಮಿತ್ರರಿಗೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿರು, ನಂಬಿದವರಿಗೆ ನಿಷ್ಠನಾಗಿರು, ಶಿಷ್ಯರಂ ಪೊರೆ....ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ನಮ್ಮವರ ಬದುಕಿನ ಬಗೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದಲ್ಲವೆ? ಇದೆಲ್ಲಾ ಶಾಸನಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದವು ಎಂಬುದು ನೆನಪಿರಬೇಕು.

ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ : ಸರ್ವ ವ್ಯಾಪಿಯಾದ ಜಾನಪದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸ್ವತಃ ಜಾನಪದವೇ ಅಲಿಖಿತ ದಾಖಲಾತಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಆ ಅಲಿಖಿತ ದಾಖಲಾತಿಯನ್ನೇ ದಾಖಲಿಸಿದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿನ ಜಾನಪದದ ಬಗ್ಗೆ ಕುತೂಹಲ ಸಹಜವಾದುದು. ಜಾನಪದವು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಬದುಕಿನ ಪಡಿ-ನುಡಿ, ಹಾಗೆಯೇ ಶಾಸನವೂ ಜನರ ಬದುಕಿನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧-೧೨ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನೆಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸ ಶಾಸನ ಮತ್ತು ಜಾನಪದ ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಯ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆತ ಈ ಎರಡರ ನಡುವೆ ಮಹತ್ವದ್ದೆನಿಸುವ ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇತಿಹಾಸದ ಅಪ್ಪಟ ದಾಖಲೆಗಳಾದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿವರಗಳೂ ದಾಖಲೆಗೊಂಡು, ಒಟ್ಟಾರೆ ಜನಪದರ ಅನುಭವಗಳೆಲ್ಲಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿವೆ. ಧರ್ಮದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನುಳ್ಳ ಶಾಸನಗಳಿವೆ. ನಂಬಿಕೆ ಆಚಾರ, ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಾಸನಗಳಿವೆ. ರೋಗ ರುಜಿನಗಳು, ನ್ಯಾಯ ತೀರ್ಮಾನ, ಹಬ್ಬ ಹರಿದಿನಗಳು, ಕ್ರೀಡೆಗಳು, ಜಾತಿ ಜನಾಂಗಗಳು, ಸಂಗೀತ ವಾದ್ಯ ವಿಶೇಷಗಳು, ವೀರಗಲ್ಲು, ಮಾಸ್ತಿಗಲ್ಲು, ಸ್ಮಾರಕಗಳು-ಹೀಗೆ ಇಡೀ ಜನಪದದ ಬದುಕಿನ ಅನುಭವದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿ ಶಾಸನಗಳು ಸಾಕಾರಪಡೆದಿರುವುದನ್ನು ಬೆಂಜಮಿನ್ ಲೂಯಿ ರೈಸ್‌ರ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ನಾವು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವಂತಾಯಿತು.

ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಏನಿಲ್ಲ ಏನುಂಟು? : ನ್ಯಾಯ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ೧೫೮೦ ರ ಒಂದು ಶಾಸನದ ಘಟನೆ ಇದು :

ಕುಂಬಾರರ ಮದುವೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನಾಯಿಂದರು ಕುಂಬಾರರ ಕಾಲುಗುರನ್ನು ತೆಗೆಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ಅಗಸರು ಚಪ್ಪರಕ್ಕೆ ಮೇಲು ಕಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಿವಾದದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ದಿವ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕೊನೆಗೆ ಅನುಸರಿಸಲಾಯಿತು. ಹರದನಹಳ್ಳಿಯ ದಿವ್ಯ ಲಿಂಗೇಶ್ವರನ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಕುಂಬಾರರು ತಮ್ಮ ಹಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ ಬಿಸಿತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೈಯಿಕ್ಕಿ ಗೆದ್ದಾಗ, ಅವರ ಪರ ತೀರ್ಪು ನೀಡಬೇಕಾಯಿತಂತೆ. ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮರಡಿಪುರ ಮತ್ತು ಗರುಡನ ಹಳ್ಳಿಯ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಯ ಸೀಮೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೨೫ ರಲ್ಲಿ ವಿವಾದವೊಂದು ತಲೆದೋರಿತು. ಮರಡಿಪುರದವರು ಬಲತ್ಕಾರವಾಗಿ ಗಡಿಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ನೆಟ್ಟಿದ್ದಾರೆಂದು ಗರುಡನ ಹಳ್ಳಿಯ ಕನ್ನಯ್ಯ ಆಪಾದಿಸಿ ದಿವ್ಯದಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದಾಗ, ಹೊಯ್ಸಳ ದೊರೆ ನರಸಿಂಹ ಅವನ ಪರವಾಗಿ ತೀರ್ಪಿತ್ತನು. ಇಂತಹ ಅನೇಕ ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ವಿವಾದವೊಂದು ತೀರ್ಮಾನವಾದ ಮೇಲೆ ಶಾಸನ ಹಾಕಿಸಿದ ಎರಡು ಗುಂಪಿನವರು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುವ ಮಾತೆಂದರೆ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರೊಳಗೆ ಮನಸ್ತಾಪಗಳು ಬಂದರೆ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದಲೇ ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಲ್ಲದೆ ತುಡುಕಿ ಕಾದ ಸಲ್ಲದು.

ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಜಾತಿಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಕೆಲವನ್ನು ಹೆಸರಿಸುವುದಾದರೆ : ಜಂಗಮ, ಹಡಪದ, ನಾವಿದ, ಅಂಬಿಗ, ಬೋಯಿ, ಬಡಗಿ, ಪಂಚಾಳ, ಅಕ್ಕಸಾಲಿ, ಉಪ್ಪಾರ, ಕುರುಬ, ಕಮ್ಮಾರ, ಕುಂಬಾರ, ದೊಂಬ, ಓಜ, ಗೊಲ್ಲ, ಜಂಗಲ್ಲ, ಸುಡುಗಾಡುಸಿದ್ದ, ಜಡೆಜೋಗಿ, ಹೆಳವ, ಹಾಲುವಕ್ಕ, ಕಾಡುಸಿದ್ದ, ಗೊರವ, ಬಣಂಜುಶೆಟ್ಟಿ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ನೋಡಿ : ಬಡವರ ಮೇಲೆ ಅಂಥದೊಂದು ಬಿರುದು. ಅಲ್ಲಪ್ಪ ಎಂಬ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಕರಿಯ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಕೂಳನ ವುಂಬ ಮಂಡಳಿಕರ ಗಂಡ ಎನಿಸಿದ್ದನಂತೆ. ಹೊಟ್ಟೆಣ್ಣು ನಾಯಕ 'ಕಪಟ ಇಲ್ಲದ ಬೇಡ'ನಾಗಿದ್ದ. ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ಬಿರುದುಗಳ

ಉಲ್ಲೇಖ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿವೆ.

ಸತಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಒಂದು ಕುತೂಹಲಕಾರಿ ಶಾಸನ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೆ. ಬೆಳತೂರಿನಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ಸಹಗಮನ ಸನ್ನಿವೇಶ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದ್ದು ಹೃದಯವಿದ್ರಾವಕವಾಗಿದೆ. ನವಿಲೆನಾಡಿನ ಏಚನಿಗೆ ತನ್ನ ದಾಯಿಗಳೊಡನೆ ಹೋರಾಡುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ದಾಯಿಗ ಮಡಿಯುತ್ತಾನೆ. ತಲಕಾಡಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಚೋಳ ದೊರೆಯು ಏಚನನ್ನು ಕರೆಸಿ ವಿಚಾರಿಸಿ, ಆತನಿಗೆ ಮರಣದಂಡನೆ ವಿಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ವಿಷಯ ತಿಳಿದ ಏಚನ ಹೆಂಡತಿ ದೇಕಬ್ಬೆ ಸಹಗಮನಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಳಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಆಕೆಯ ಮಾತಾ ಪಿತರು ಬಂಧು ಮಿತ್ರರು ಅದನ್ನು ತಡೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದಾಗ ನುಗು ನಾಡಿನ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಮಗಳೂ ನವಿಲೆ ನಾಡಿನ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಪತ್ನಿಯೂ ಆದ ನಾನು ಜೀವಿಸಿದ್ದೇ ಆದರೆ ಎರಡೂ ವಂಶಗಳ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಕಳಂಕವುಂಟಾಗುವುದು ಎಂದು ವಾದಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ, ದಾನಧರ್ಮ ಮಾಡಿ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದಳಂತೆ. ಶಿಲೆಯ ಮೇಲಿನ ಸುಂದರ ಜನಪದ ಕಾವ್ಯವಿದಲ್ಲವೆ?

ಕಾಲರಾಯನ ಮಹಿಮೆ : ಕಾಲರಾಯನ ಮಹಿಮೆ ಇಂತಹ ಶಾಸನಗಳ ಮೇಲೂ ಬೀಳದೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಕಾಲ ಸರಿದಂತೆ-ಅವುಗಳ ಆಗಿನ ಲಿಪಿಯು ಮುಂದಿನ ಜನಾಂಗದವರಿಗೆ ತಿಳಿಯದೆ ಹೋಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಶಾಸನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಜನರಿಗೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಥದೋ ಗೌಪ್ಯ ಅಡಗಿದೆಯೆಂದು ಮುಸಲ್ಮಾನ್ ದೊರೆಗಳು, ನವಾಬರು ಭಾವಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಓದಿಸುವ ವ್ಯರ್ಥ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದರು. ಹೊರಗಿನವರ ಮಾತಿರಲಿ, ಒಳಗಿನವರಿಗೇ ಶಾಸನಗಳ ಲಿಪಿ ಅರ್ಥವಾಗದೆಹೋಯಿತು. ಶಾಸನಗಳ ಕೆಳಗೆ ನಿಧಿ ಹೂಳಿಟ್ಟರಬೇಕೆಂಬ ಮೌಢ್ಯದಿಂದ, ದುರಾಸೆಪಟ್ಟು, ಅವನ್ನು ಕಿತ್ತುಬಿಸಾಡಿದರು. ಹಾಗೆ

ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೂ ಬಚ್ಚಲು ಮೋರಿಗೂ ಉಪಯೋಗವಾದವು. ಆದರೆ ೧೭ನೇ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅವನ್ನು ಓದುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿಸಿದವರು ಮೈಸೂರಿನ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಓಡೆಯರು. ಮುಂದೆ ೧೮ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಐರೋಪ್ಯರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಅವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಚಾಲನೆ ದೊರೆಯಿತು. ಮೆಕೆಂಝಿ, ಬುಕನನ್ ಹಾಗೂ ಡಿಕ್ಸನ್ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ ಆಧ್ಯರು. ಡಿಕ್ಸನ್ ೧೬೫ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಟ್ಟಿದ್ದನು.

ಶಾಸನ ಪಿತಾಮಹ : ಡಿಕ್ಸನ್ನರ ಸಂಗ್ರಹ ರೈಸ್‌ರ ಕೈಸೇರುವ ಮೊದಲೇ ರೈಸ್ ಶಾಸನಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದ್ದರು. ನೌಕರಿಗೆ ಸೇರುವ ಮುನ್ನ ಯಾವುದೇ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ನೋಡಿರದ ರೈಸ್ ಸಾಹೇಬರು ಅವುಗಳತ್ತ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಗಮನಹರಿಸಿದರು. ಹಳೆಗನ್ನಡ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕಲಿತರು. ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಚಾರಿತ್ರಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಮನಗಂಡರು. ಅವರು ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ, ಅವನ್ನು ಓದಿ ಅರ್ಥೈಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಓನಾಮದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ, ಸ್ವಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಮುಂದುವರಿದು ಅದರ ಜನಕನೆಂಬ ಖ್ಯಾತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾದರು.

ಆಗಿನ ಮೈಸೂರಿನ ದಿವಾನರು, ಶಾಸನ ಸಂಶೋಧನೆಗಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಖಾತೆಯನ್ನು ತೆರೆದು, ರೈಸರನ್ನು ಅದರ ದಿಗ್ದರ್ಶಕರನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿದರಷ್ಟೆ. ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಆ ಕೆಲಸದ ಆಳ ಅಗಲಗಳ ಅರಿವಿರಲಿಲ್ಲ. ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಸ್ಪಷ್ಟ ಕಲ್ಪನೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಾ ಹೋದಂತೆ ಅದರ ವಿಸ್ತಾರದ ಅರಿವು ಉಂಟಾಯಿತು. ರೈಸರು ನಿವೃತ್ತಿ ವಯಸ್ಸು ಮೀರಿದ ಮೇಲೂ ೧೪ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಈ ಕಾರ್ಯಕದಲ್ಲಿ ದುಡಿದು ಮುಪ್ಪಾದರು. ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಅವರು ನಿಭಾಯಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಆನಂತರ ಅವರಿಗೆ ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ನೆರವಿಗೆ ನಿಂತರು. ರೈಸರಿಗೆ ಈ ಕೆಲಸದ ಜೊತೆಗೆ ಬೇರೆ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ವಹಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಜನರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವೂ

ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಹಾವಳಿ ಬೇರೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೭೭-೭೮ ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರ ಬರಗಾಲ ತಲೆದೋರಿತು. ೧೮೯೮ ರಲ್ಲಿ ಪ್ಲೇಗಿನ ಪಿಡುಗು. ಪುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಶಾಸನ ಸಂಗ್ರಹದ ಕಾರ್ಯ ಮುಗಿದು ಸಂಪಾದನಾ ಮತ್ತು ಮುದ್ರಣ ಕಾರ್ಯಗಳಷ್ಟೇ ಉಳಿದಿದ್ದವು.

ಬಿ. ಎಲ್. ರೈಸರು ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಿದ ಶಾಸನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ನಿಖರವಾಗಿ ಇಷ್ಟೇ ಎಂದು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಸುಮಾರು ೨೦-೨೩ ಸಾವಿರ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ಪ್ರಕಟಿತ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ರೈಸರದು ಸುಮಾರು ೯ ಸಾವಿರ ಇದ್ದವು. ಇಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಅವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಸಂಶೋಧಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಮಹಾನ್ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ರೈಸ್ ಸಾಹೇಬರು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವರನ್ನು "ಶಾಸನ ಪಿತಾಮಹ" ಎಂದು ಅನ್ವರ್ಥನಾಮದಿಂದ ಕರೆಯಲಾಯಿತು.

ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಕಾ : ಬೆಂಜಮಿನ್ ಲೂಯಿ ರೈಸರು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಶಾಸನಗಳೆಲ್ಲವೂ 'ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಕಾ' ಎಂಬ ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಯಾವುದೇ ಮಹತ್ವದ ವಿಚಾರ, ವಿಮರ್ಶೆ ನಡೆದರೆ, ಅವುಗಳ ಮೂಲ ಮಾಹಿತಿ ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಕಾದ ಸಂಪುಟವೊಂದರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪದೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸ ಕುರಿತು ಪ್ರಸಾಪವಾದಾಗಲೂ ರೈಸರ ಹೆಸರು ತಪ್ಪದೆ ಪ್ರಸಾಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವರ ಶಾಸನ ಸಂಗ್ರಹದ ಕೆಲಸ ನಡೆದಿದೆ.

ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಕೊಡಗು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಬಹುದಾದ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ದಾಖಲಿಸುವ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ಶಾಸನ ಸಂಗ್ರಹ ಮತ್ತು ದಾಖಲಾತಿಯ ಕೆಲಸ, ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಆವರಿಸಿ ತನ್ನ ತೆಕ್ಕೆಗೆ ಬಾಚೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು. ೧೮೯೯ ರಲ್ಲಿ ಕೊಡಗಿನ ೨೩ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೊದಲ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ

ರೈಸ್, ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಸುಮಾರು ೧೫೦ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು (೧೮೮೯). ಈ ಎರಡೂ ಸಂಪುಟಗಳ ಪ್ರಕಟನೆಯಿಂದ ಶಾಸನಗಳ ಅಧ್ಯಯನದ ಮಹತ್ವದ ಅರಿವಾಗಿ ದಿವಾನ ಶೇಷಾದ್ರಿ ಅಯ್ಯರ್ ಅವರ ಸಲಹೆಯಂತೆ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಪುರಾತತ್ವ ಇಲಾಖೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟು ಹಾಕಿ ಲೂಯಿ ರೈಸರು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಾಸನಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದರು. ೧೫ ವರ್ಷ ಕಾಲ ದುಡಿದು ೩ನೇ ಸಂಪುಟದಿಂದ ೧೨ನೇ ಸಂಪುಟದವರೆಗೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಅವು ಕ್ರಮವಾಗಿ: ಮೈಸೂರು (ಸಂಪುಟ ೩-೪), ಹಾಸನ (ಸಂ. ೫), ಕಡೂರು (ಸಂ. ೬), ಶಿವಮೊಗ್ಗ (ಸಂ. ೭-೮), ಬೆಂಗಳೂರು (ಸಂ. ೯), ಕೋಲಾರ (ಸಂ. ೧೦), ಚಿತ್ರದುರ್ಗ (ಸಂ. ೧೧) ಮತ್ತು ತುಮಕೂರು (ಸಂ. ೧೨). ೧೮೮೬ ರಿಂದ ೧೯೦೬ ರ ವರೆಗೆ ೨೦ ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ರೈಸ್ ೧೨ ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಈ ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೯೦೦ ಶಾಸನಗಳು ಅಚ್ಚಾಗಿವೆ.

ಒಂದು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕಿದ ಪುಟಗಳುಳ್ಳ ದೊಡ್ಡ ಆಕಾರದ ಈ ಸಂಪುಟಗಳು ಒಟ್ಟು ೧೨ ಇವೆ. ಒಂದೊಂದು ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಒಂದರಂತೆ ಸಂಪುಟಗಳು ಮೀಸಲಿದ್ದರೂ ಮೈಸೂರು ಹಾಗೂ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡರಡು ಇವೆ. ೧೮೮೬ ರಲ್ಲಿ ಕೊಡಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಇವುಗಳ ಮುದ್ರಣ ಆರಂಭವಾಗಿ, ೧೯೦೪ ರಂದು ತುಮಕೂರಿನ ಶಾಸನಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು. ಶಾಸನಗಳ ಪಠ್ಯ ಭಾಗ, ಅವುಗಳ ಅನುವಾದ, ಜೊತೆಗೆ ರೋಮನ್ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಸನದ ರೂಪಾಂತರ ಇವನ್ನು ಪ್ರತಿ ಸಂಪುಟದಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂಪುಟದ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಹೊರಡುವ ರಾಜ ಮನೆತನಗಳ ಚರಿತ್ರೆ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಂಬತ್ತು ಸಾವಿರ

ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಗತೈತಿಹಾಸದ ಎಳೆಎಳೆಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ಅಂಥ ಅಗಾಧ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಈ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮ.

‘ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಿಕಾ’ದ ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರ ಬದುಕಿನ ಬಗೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಅಂಶಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ನಮ್ಮ ಜನರ ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆ, ಊರಿನ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದ ತರುಣರು, ಸತಿ ಸಹಗಮನ, ಸೈನಿಕರ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠೆ, ಜನರಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ತಲೆದೋರುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳು, ಅವುಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸುವ ಬಗೆ-ಒಂದೇ ಎರಡೇ? ಇಂಥ ನೂರಾರು ವಿಷಯಗಳು ರೈಸರ ಪರಿಶ್ರಮದ ಫಲದಿಂದಾಗಿ ನಮಗೆ ಅವು ತಿಳಿದುಬಂದಿವೆ.

ಕೆಲವು ಮೋಜಿನ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೂ ರೈಸರು ನಮಗೆ ‘ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಿಕಾ’ದಲ್ಲಿ ಉಣಬಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ೧೩ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣದ ನಿವಾಸಿ ವಿಶ್ವನಾಥ ಎಂಬವನು ತನ್ನ ಎರಡೂ ಕೈಗಳಿಂದ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟೇ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ! ನಮ್ಮ ಜನರ ಅದ್ಭುತ ನೆನಪಿನ ಶಕ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ವಿಸ್ಮಯಕಾರಿ ವರದಿಗಳಿವೆ. ಇಬ್ಬರು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಮೊದಲಿನಿಂದ ಅಲ್ಲ-ಕೊನೆಯ ಸಾಲಿನಿಂದ! ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದ ಅದ್ಭುತ ನೆನಪಿನ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನು ಎರಡೂ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭದಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಚಾಚು ತಪ್ಪದಂತೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ. ಅದರಂತೆ ನಾಲ್ಕು ಜನ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಕಥೆ ಹೇಳುವವರನ್ನು ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಕೇಳಿಯಾದ ಮೇಲೆ ನಾಲ್ಕೂ ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಈತ ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ!

ಪರಿ ಸಮಾಪಿ : ರೈಸರು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಅನೇಕ ವಿಚಾರಗಳು

ನಮಗೆ ಹೊಸದಾಗಿವೆ. ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಘಟನೆಯೆಂದರೆ, ಮೌರ್ಯರ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಹಾಗೂ ಭದ್ರಬಾಹು. ಇವರು ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ವಾಸವಾಗಿದ್ದರು. ಅಶೋಕನ ಕಿರುಶಾಸನಗಳು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ದೊರೆತದ್ದು. ಅವರು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಶಿಕಾರಿಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಸಾತಕರ್ಣಿ ರಾಜಮನೆತನದ ಚರಿತ್ರೆಯೂ ತಾಳಗುಂದದ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಕದಂಬರ ಚರಿತ್ರೆಯೂ ನಮಗೆ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ವಕ್ಕಲೇರಿ ಶಾಸನದಿಂದ ಪಲ್ಲವರ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿ ದೊರಕಿದೆ. ಹೊಯ್ಸಳರ ಮೂಲಸ್ಥಾನ, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಚೋಳರ ಕುರಿತ ಶಾಸನಗಳು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು, ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿಯೂ ರೈಸರಿಗೇ ಸೇರಿದ್ದು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಾಂಡಲಿಕರನ್ನೂ ಕುರಿತು ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲಿದವರು ರೈಸರೇ. ಮಹಾವಲಿ, ಬಾಣ, ಚಿಂಗಾಳ್ವ, ಕೊಂಗಾಳ್ವ ಮುಂತಾದ ಹತ್ತಾರು ರಾಜವಂಶಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೂ ರೂಪಿಸಿಕೊಟ್ಟು ನಮ್ಮ ಇತಿಹಾಸ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ಬೆಂಜಮಿನ್ ಲೂಯಿಸ್ ರೈಸರನ್ನು ಕುರಿತು, ನಾಡಿನ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಾಹಿತಿಗಳಾದ ಎ. ಆರ್. ಕೃಷ್ಣ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಹೇಳಿರುವ ಮಾತುಗಳು ರೈಸರಿಗೆ ಒಪ್ಪುವಂತವಾಗಿವೆ :

“ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದು, ಅದರ ಉಪ್ಪನ್ನು ಮಣಗಟ್ಟಲೆ ತಿಂದವನೂ ಕನ್ನಡ ದೇಶಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟು ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿರುವುದು ಅಪರೂಪ.” ಹೌದಲ್ಲವೆ?

೩. ಎಲ್. ರೈಸ್

ಬೆಂಜಮಿನ್ ಲಾಯಿ ರೈಸ್ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದರು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಉನ್ನತ ವ್ಯಾಸಂಗಮಾಡಿ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು. ಕನ್ನಡ, ಹಿಂದುಸ್ತಾನಿ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ತೇರ್ಗಡೆಯಾದರು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯನ್ನೂ ಅಭ್ಯಸಿಸಿದರು. ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಪುರಾತನ ಇಲಾಖೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಸಾವಿರಾರು ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿ, ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ನೆರವಾದರು. 1898 ರಲ್ಲಿ ಪಂಪ ಮಹಾಕವಿಯ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದರು. ಜರ್ನಲ್ ಆಫ್ ರಾಯಲ್ ಏಸಿಯಾಟಿಕ್ ಸೊಸೈಟಿಯಲ್ಲಿ 'ದ ಪೋಯೆಟ್ ಆಫ್ ಪಂಪ' ಎಂಬ ಪ್ರಥಮ ವಿಮರ್ಶಾ ಲೇಖನವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ನೆಲೆಸಿದರೂ ಅವರ ಕನ್ನಡ ಪ್ರೀತಿ ಮಸುಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡಿಗರು ನೆನಪಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಹಿರಿಯ ಮಹನೀಯರಲ್ಲಿ ಬಿ. ಎಲ್. ರೈಸರೂ ಒಬ್ಬರು. ಕನ್ನಡದ ಸೃಜನಶೀಲ ಹಾಗೂ ಸೃಜನೇತರ ಲೇಖಕರಾದ ಡಾ. ಬಿ. ಎಸ್. ತಲ್ಲಾಡಿಯವರು ರೈಸರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಮೊ. ಡಿ. ಅಂಗಯ್ಯ

ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಪರಿಷತ್ತು

ನಂ. 1, ಜಲದರ್ಶಿನಿ ಬಡಾವಣೆ, ಎಂ. ಎಸ್. ರಾಮಯ್ಯ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಮಹಾದ್ವಾರದ ಹತ್ತಿರ,
ನ್ಯೂ ಬಿ.ಇ.ಎಲ್. ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-560 054

janapadaparishath@hotmail.com